

УДК 002.6:342

ПОЛЯРУШ О.О., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник ІДПДБ СБ України

“МЕРЕЖЕВІ” РЕВОЛЮЦІЇ ЯК ЗАСІБ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИБОРСТВА: БЛИЗЬКОСХІДНИЙ ДОСВІД

***Анотація.** Розкрито інформаційно-технологічну основу мережного інформаційного суспільства як інструменту реалізації зовнішньополітичного курсу у процесі геополітичного протиборства Заходу стосовно країн Близького Сходу.*

***Аннотация.** Раскрыта информационно-технологическая основа сетевого информационного общества как инструмента реализации внешнеполитического курса в процессе геополитического противоборства Запада в отношении государств Ближнего Востока.*

***Summary.** Informatively-technological basis of network informative society as instrument of realization of foreign-policy course in the process of the geopolitical confrontation of the West against countries of the Near East has been discovered.*

***Ключові слова:** “мережні” революції, інформаційний привід, інформаційна операція, соціальні мережі, Інтернет, Twitter, Facebook.*

***Постановка проблеми.** Останнім часом інформаційні технології усе активніше почали застосовуватись у процесі геополітичного протиборства між країнами по всьому світу. Наслідки цих процесів ми спостерігаємо по революціях, що отримали назви “мережних” або “твітерних”. Події на Близькому Сході не є тому виключенням. Там, поряд з формуванням цільових груп з інформаційного мовлення про внутрішньополітичні події, здійснювався вплив на суспільну свідомість за допомогою сучасних цифрових технологій.*

Перша “мережна” революція відбулася на Філіппінах 17 січня 2001 р., коли після блокування парламентом процедури імпічменту Президента Джозефа Естради, громадяни країни послали один одному більше 7 мільйонів електронних листів із закликами вийти на вулиці і брати участь в акціях протесту. Мільйон протестуючих на вулицях Маніли – і Естрада позбувся президентського крісла.

Через 3 роки наступна “мережна” революція відбулась в Іспанії (2004 р.): демонстрації, організовані за допомогою електронної пошти, змусили покинути свій пост прем’єр-міністра Хосе Марію Аснара. Подальші “мережні” революції мали місце у Молдові (2009 р.), Ірані (2009, 2010 р.р.), Таїланді (2010 р.), а зараз в Тунісі, Єгипті, Лівії...

Так що ж це за феномен, який несе в собі (або точніше, після себе) зсув правлячих легітимних режимів, приносячи в країну “свободу, демократію і захист прав людини”, і наскільки він небезпечний для нас?

***Мета статті.** Опускаючи розгляд питання про причини “мережних” революцій у вказаних вище країнах, про що неодноразово писалося [1 – 5], ми в нашому аналізі звернемося до розгляду чинників на прикладі подій на Близькому Сході, яким можна дати емпіричне пояснення, виявити закономірності і дати відповідь на поставлене питання.*

***Виклад основного матеріалу.** Уважний розгляд здійснення подібних інформаційних акцій свідчить про типовість схем їх реалізації:*

- попередній етап;
- інформаційний привід;
- “розкручування” інформаційного приводу;
- вихід, або етап закріплення.

Отже, розглянемо їх по черзі.

Попередній етап. На цьому етапі здійснюється планування операції, зокрема, доцільності її проведення, цілей, завдань, сил і засобів, цільової аудиторії впливу, прийомів і методів впливу і так далі

За повідомленнями на інтернет-сайті comdonchisciotte.net і voltairenet.org, заколот, наприклад, у Лівії готувався французькими спецслужбами у жовтня 2010 р. З матеріалів *Maghreb Confidential* випливає про “допоміжні матеріально-технічні засоби”, що прибули між 1 та 7 січня у Бенгазі з Франції [6].

Про сили і засоби досягнення поставленої мети може свідчити факт навчання у грудні 2008 р. в студентському містечку юридичного факультету Колумбійського університету молодих опозиційних активістів з різних країн, зокрема з єгипетського руху “6 квітня” (саме вони були одними з ініціаторів масових виступів проти колишнього Президента Єгипту Хосні Мубарака в січні-лютому 2011 р.) за програмою “Боротьба проти репресій, пригноблення і насильницького екстремізму” [7].

Організаторами саміту виступило НВО “Альянс молодіжних рухів”. У підготовці й підтримці молодіжних рухів на Близькому Сході важливу роль відіграв Національний фонд на підтримку демократії, відомий по підготовці “революції троянд” у Грузії. Він же випестував єгипетський рух “Кефайя” (“Єгипетський рух за зміни”), який багато в чому ідентичний вже названому руху “6 квітня”.

Також є прямі докази участі представників найбільших структур ІТ в організації безладів у Єгипті. Зокрема, топ-менеджер близькосхідного відділення Google Ваель Гнаний зізнався в тому, що ще в червні 2010 р. створив у соціальній мережі Facebook сторінку проти режиму Мубарака. На початку грудня 2010 р. він, діючи під псевдонімом, закликав до вуличних виступів. До кінця грудня на сторінку щодня заходив уже близько півмільйона користувачів.

З урахуванням того, що і в Єгипті, і в Тунісі кожен третій громадянин мав доступ до Інтернету, такі “заходи” вимагали створення інформаційного приводу для пропагандистської кампанії. Таким приводом стало розкручування тези про те, що диктатори, які узурпують десятиліттями владу, паразитують на потребах свого народу, приводячи його до зубожіння й голоду. Це – наступний етап інформаційної операції.

На цьому етапі з метою виведення людей на вулиці і проведення антиурядових агітацій також використовувалися Twitter і Facebook. У Тунісі, зокрема, був задіяний YouTube. На нього завантажувалися відео з тегом “Корупція в сім’ї Бен Алі”. Там фіксувалися приклади зловживань з боку Президента, його дружини і оточення. Одночасно з’явилося безліч мультфільмів, які дискредитували Бен Алі.

У Єгипті YouTube у взаємодії з сервісом по збору і зберіганню новин Storyful скористалися тисячами відеороликів, які надійшли від демонстрантів з площі Тахрір, щоб дати людям можливість швидко отримувати і ділитися інформацією на своєму каналі політичних новин CitizenTube. Відомі факти використання можливостей комунікаторів Blackberry Messenger, які дозволяють обмінюватись повідомленнями при гарантованій стійкості їх розшифрування.

Разом з цим, у Лівії для виведення людей на вулицю був використаний сайт знайомств “Мавада”, на якому вдалося об’єднати понад 170 тисяч супротивників Каддафі.

На цьому етапі передбачалася можливість працювати і за умови відсутності Інтернету. Так, при відключенні в країні Інтернету, що мало місце фактично у всіх країнах Північної Африки, у США були і супутникові засоби, які могли бути використані для забезпечення точок доступу. Зокрема, це можна було робити з військових кораблів [8].

У свою чергу, Google і Twitter активно допомагали протестуючим, створивши сервіс *speak2tweet*, що дозволяло людям залишати голосові повідомлення, які потім записувалися у файли на Twitter як інформаційні оновлення [9].

Проте просто вивести людей на вулиці – недостатньо. Є необхідність легітимізації цих процесів, зокрема, в особі світової спільноти. Саме на це націлений третій етап операції. Його суть полягає у використанні інформаційного приводу для досягнення мети операції, тобто для формування або руйнування певних психологічних стереотипів і установок. Таким приводом послужила інформація про те, що диктатори, чіпляючись за владу, застосовують зброю, авіацію, важку артилерію по мирних демонстрантах, охочих змін.

Уважний читач пам'ятає, що, наприклад, події в Лівії активно почали обговорюватися в ЗМІ з новини про переліт двох лівійських бомбардувальників на Мальту, пілоти яких відмовилися виконувати наказ полковника Каддафі бомбити мирних демонстрантів.

Цей вчинок міг звести пілотів у ранг національних героїв. Проте, герої не відбулися. Самих льотчиків не показали, інтерв'ю у них не узяли.

Через декілька днів з'явилась новина, що опозиція збила літак урядових сил над підконтрольною їй територією. При цьому, спецкореспондент російського “ОРТ” Ірада Зейналова прямо заявила у своєму репортажі: “Дим над пустелею – і є збитий літак”. Цей логізм не міг не здивувати. Адже дим над пустелею – це дим. Можна сказати “затимленість”, “там щось горить”, але збитий літак виглядає інакше. Що в даній ситуації заважало групі репортерів під'їхати до джерела диму і зняти уламки літака, що горіли?

Проте найемоційніше, з психологічних міркувань, споживачами ЗМІ сприймається інформація про жертви, що передчасно пішли унаслідок авіаційних нальотів і обстрілу важкої артилерії. Як нам доводилося з посиланням на міжнародні організації, в зіткненнях з силами безпеки й іноземними найманцями до початку військової операції коаліційних сил проти Лівії, загинули до 6 тис. чоловік і близько 4 тис. отримали поранення. Із цього приводу, Муаммар Каддафі в інтерв'ю французькому JDD 06.03.2011 р. заявив: “Західні ЗМІ передали, що в маленькому селі з населенням менше тисячі душ, убито 3000 селян! А є ще одне село, в глибині пустелі, так про нього повідомили, що це – важливий порт, який бомбили лівійські літаки!” [10].

Загальновідомо, що велика частина міжнародних новин як в Україні, так і в більшості країн – це інтерпретація повідомлень західних інформаційних агентств: Reuters, Associated Press, Fox News і інших, що формують картинку світу, використовуючи сюжети таких медіакомпаній, як “CNN”, “BBC” й ін. Проте абсолютна більшість сюжетів і повідомлень, на підставі яких формувався наш погляд на події, зокрема, в Лівії, створювалися і монтувалися панарабськими “Al-Jazeera” і “Al-Arabia”.

Для більшості з нас канали маловідомі, редакційна політика – ще менше, можна сказати “*tele incognita*”. Лаконічно і яскраво описав події, що відбуваються в Лівії, один з блогерів “живого журналу”. Він виклав повідомлення з чату зі своїм іншому, який знаходиться в Бенгазі: “Приїхала переносна телевізійна станція “Al-Jazeera”. Поставили супутники, встановили камери. Потім піротехніки замінували пару ділянок в пустелі, підпалили машини. Коротше – мотор!!! Бах-бах. Все горить. Знято. Спасибі... от так...”.

Чорний дим від безперервних вибухів і бомбардувань, про що не втомлювалися повідомляти ЗМІ з посиланням на “Al-Jazeera”, частіше мали банальніші причини. Це результати ДТП, як, наприклад, в Тріполі (бензовоз перекинувся), або дитвора, що бавиться підпалами автомобільних покришок. Правда, не зовсім зрозуміло – балощі або “дядьки з камерою попросили”. Безумовно, це ідеальні кадри для телерепортерів!

Чорний дим створює хорошу картинку, використовувану ЗМІ для створення апокаліптичних настроїв і ефективності бунтівних сил ППО.

Демонстрований відеоряд нагадував події 08.08.08, коли з метою формування громадської думки про дії ВС РФ в Південній Осетії в ефірі Reuters, Associated Press і ін. опинилися постановочні фотографії за участю акторів, а обстріл Цхинвала підносився як обстріл російською армією мирно сплячого Горі [11].

Таким чином, сформовані психологічні установки про диктатора, що застосував зброю по мирному населенню, дозволили лідерів Франції Ніколя Саркозі, не без підтримки США, Великобританії і інших країн, провести через Раду Безпеки ООН відому резолюцію 1973 [12] і розв’язати руки для прямої військової агресії проти Лівії.

Проте найважливішим завданням останнього етапу інформаційної операції є забезпечення виходу, або завершення пропагандистської кампанії. Для цього, швидше за все, будуть задіяні вже апробовані методи, такі, наприклад, як відвернення уваги на інші події, як це було в Іраку, коли увагу світової громадськості перемкнули на факт отруєння спецслужбами РФ колишнього підполковника ФСБ Литвиненка, або ж західних журналістів припишуть до військових підрозділів і експлуатуватимуть відомий психологічний принцип: коли люди зайняті однією дуже важливою роботою, вони стають згуртованішими. У результаті – репортери перестають бути об’єктивними, беруть точку зору солдатів, і інформація подається нібито очима солдатів.

Однак по суті ніякого виходу з кампанії не буде. Буде лише продовження планування нових операцій під вибрані “жертви демократії”. Адже як ще можна розцінити виступ Держсекретаря США Хіларі Клінтон в Університеті Джорджа Вашингтона 15 лютого ц.р. про виділення 25 млн. доларів на “підтримку технічних експертів і активістів, обмежень, що прагнуть діяти в обхід, встановлюються урядами щодо доступу до Інтернету” [13].

Крім того, за інформацією Guardian, Об’єднане центральне командування Збройних Сил США придбало програмне забезпечення, яке створено для імітації речового повідомлення людини при спілкуванні з одним або декількома користувачами, що дозволяє відстежувати настрої користувачів таких сайтів, як Twitter і Facebook [14]. Мови, на яких буде зосереджено увагу організації – це арабська, фарсі, урду, пушту і російська. До речі, як зазначає Agence France-Press, Держдепартамент США вже завів на Twitter.com мікроблог на фарсі, щоб звертатися до громадян Ірану, зокрема, із звинуваченнями на адресу іранського керівництва.

Висновки.

Таким чином, Захід продовжує проводити підтримку політично активних діячів Інтернет в країнах, де порушуються “громадянські права”. А з урахуванням того, що права людини – річ універсальна, незабаром ми можемо почути про боротьбу за демократію в будь-якій іншій країні. Зокрема, і в нашій. А якщо так – чи зможемо ми протиставити свої інформаційні списи і стріли їх “мережним” рушницям і гарматам?

Використана література

1. Ефим Анбилівін. Ливийская революция как месть за головную боль (9.03.11 г.). – Режим доступу : [//www.utro.ru/articles/2011/03/09/960863.shtml](http://www.utro.ru/articles/2011/03/09/960863.shtml)
2. Владимир Овчинский. Мистерии арабских взрывов... / “Завтра” (2.02.11 г.). – № 09 (902). – Режим доступу : [//www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/11/902/41.html](http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/11/902/41.html)
3. Сетевые революции – оптом для всего мира. – Режим доступу : [//www.imamat-news.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=32420:2011-03-23-20-09-02&catid=20:analitika&Itemid=477](http://www.imamat-news.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=32420:2011-03-23-20-09-02&catid=20:analitika&Itemid=477)

4. Армен Меджлумян. Сетевая революция в Армении провалилась: оппозиция не освоила ни Facebook, ни Twitter / “Новое Время” (Армения). – Режим доступа : [//www.inosmi.ru/caucasus/20110305/167099850.html](http://www.inosmi.ru/caucasus/20110305/167099850.html)
5. Артем Ивановский. Время “сетевых революций”. В США разрабатывается информационное оружие нового поколения (18.03.11 г.). – Режим доступа : [//www.otchestvo.org.ua/main/20113/1809.htm](http://www.otchestvo.org.ua/main/20113/1809.htm)
6. Николай Сологубовский. За кулисами ливийской революции. – Режим доступа : [//www.proza.ru/2011/03/30/54](http://www.proza.ru/2011/03/30/54)
7. “The Daily Beast” (США, 1.02.11 г.) “The State Department’s School for Revolutionary Bloggers” (Школа Госдепартамента для революционных блоггеров). – Режим доступа : [//www.perevodika.ru/articles/17494.html](http://www.perevodika.ru/articles/17494.html)
8. Wired.com. USA. 7.02.11;
9. Дженнифер Престон (Jennifer Preston). Руководство Facebook хранит молчание насчет своей роли в восстаниях (“The New York Times”, США) Оригинал публикации: Facebook Officials Keep Quiet on Its Role in Revolts. (15.02.11 г.). – Режим доступа : [//www.inosmi.ru/world/20110218/166632435.html](http://www.inosmi.ru/world/20110218/166632435.html)
10. Интервью Каддафи французскому JDD (6.03.11 г.) // – Режим доступа : [//www.forum.pravda.com.ua/read.php?2,210213913](http://www.forum.pravda.com.ua/read.php?2,210213913)
11. Василькевич К. Фото из Грузии – оружие в борьбе с Россией? Рейтер отрицает обвинения в постановочных съемках / К. Василькевич / “2000”. – 2008. – № 37 (429).
12. – Режим доступа : [//ru.wikipedia.org/wiki/Резолюция_Совета_безопасности_ООН_1973](http://ru.wikipedia.org/wiki/Резолюция_Совета_безопасности_ООН_1973)
13. США фінансуватимуть інтернет-активних дисидентів (16.02.11 г.). – Режим доступа : [//www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/02/110216_clinton_internet_uk.shtml](http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/02/110216_clinton_internet_uk.shtml)
14. Євген Борисов. Спецслужби США витратили \$3 млн, щоб слідкувати за користувачами Facebook (18.03.11 г.). – Режим доступа : [//www.newsmarket.com.ua/2011/03/spetssluzhbi-ssha-vitratili-3-mln-shhob-slidkuvati-za-koristuvachami-facebook](http://www.newsmarket.com.ua/2011/03/spetssluzhbi-ssha-vitratili-3-mln-shhob-slidkuvati-za-koristuvachami-facebook)

~~~~~ * * * ~~~~~